YENİ NORMAL DÖNEMDE ÇOCUKLARIN EKRANLA İLİŞKİSİ KONUSUNDA EBEVEYNLERE ÖNERİLER

Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu
İstanbul Üniversitesi

ESKİ NORMAL

Klasik anlamıyla medya temel bazı bakış açılarını ortaya koyma, değerlendirme açısından, bilgiselliği içinde barındırmakta ve bu nedenle, toplumun temel bilgi kaynakları arasında yer almaktadır. Günümüzde medya, özellikle gençlerin ve çocukların bilgi ve rol model kaynağı durumundadır. Bir yandan yeni medya kavramı çerçevesinde medya türleri çeşitlenirken bir diğer yandan da medyanın insanlar üzerindeki hakimiyeti artmakta, insanların haber alma biçimlerini etkilediği için, aldıkları haberi yorumlama ve yayma biçimlerini de belirlemektedir. Medyada yayınlanan haberin içeriği, biçimi, işlevi, devingenliği, sıklığı, yayılım düzeyi ve yayılım hızı ile saygınlığı da son derece önemlidir. Tüm bunlar, medyanın haberi verme biçimini sorgulamamızı, haberin ne kadarını nasıl ve ne amaçla aktardığını göz önünde bulundurmamızı gerekli kılar. Bunları içeren yetkinlikler dizgesine ise medya okuryazarlığı demekteyiz.

Günümüzde her anne babanın medya okuryazarı olması hem kendileri hem de çocukları açısından son derece önemlidir. Çünkü medya, izleyicilerini hareketlendirebilen bir özelliğe sahiptir. Medyanın, içeriği ve bu içeriğe ilişkin tutumu izleyicileri yönlendirebilir. Sağlıktan, ekonomiye, politikadan tatile gideceğiniz yerin ya da otomobilinizin seçimine kadar hemen her konuda medyanın önderliğine ya da rehberliğine ihtiyaç duyan bir toplumsal yapının ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin medyanın bilgiyi sunma ya da kültürlerarası benzerlik ve farklılıkları aktarma biçimi izleyicilerin kendilerine bireysel ya da toplumsal bir duruş belirleme, konunun ve sorunun farkında olarak soruna uygun seçimler yapabilme aşamalarını gözden geçirebilme şansı sunar.

Aslında kendimiz dahil, görebildiğimiz her şey bir anlamda medya olmasına karşın, günümüzde medya ekran kavramıyla eşitlenmiş durumdadır. Televizyonlardan bilgisayara, iPad'lerden cep telefonlarına kadar iletişim içinde bulunduğumuz her tür ekranın birbirilerine bilgi ilettiklerini ve biryeler ya da toplumlar olarak bizi gözler ve hemen her eylemimizi kaydeder durumda olduklarını biliyoruz. Günümüz çocukları ise, içine doğmuş oldukları bu yeni medya ortamında bizim farkına bile varmadığımız pek çok yeni yetkinlikler geliştirmekte, veriler arasında hızlı geçiş yapıp bağlantılar kurabilmekte, aynı anda üç beş ekranı birden kullanabilecek düzeyde yüksek motivasyon ve enerjiye sahip görünmektedirler.

Medya ve Çocuk İlişkisini Kurarken

Medya ve çocuk ilişkisi ile çocuğun ekranla birlikteliğini irdelerken, her iki tarafı da sağlıklı bir biçimde gözden geçirmekte fayda vardır. Yani hem çocuğun hem de medyanın ayrı ayrı ele alınması gereklidir. Aslında, ele avuca sığmaz yapısı, çeşitliliği ve hareketliliği ile medya da tıpkı bir çocuğa benzemektedir. Genelde çocuk olmayı yalnızca yaşı ve bedeni küçük olmak ile özdeşleştirip, önemsizleştirme eğiliminde olduğumuz için çocuğu tanımlamayı daha kolay görürüz ancak aslında çocuk kavramı da o kadar kolay anlaşılabilecek bir kavram değildir.

Çocuklar genelde alinin bir parçası olarak görülmüyor, aileye sonradan eklenen bir varlık olarak değerlendiriliyor, ufak tefek, ihtiyaçları gözden kaçabilen ya da kolaylıkla gözden çıkarılabilen bir noktada duruyorlar. Felaketler, olumsuzluklar karşısında en çok etkilenenler ise onlar oluyorlar. Biz biraz büyüdüklerinde onların kendi başlarının çaresine

bakabileceklerini sanıyoruz ama öyle olmuyor maalesef. Anne babalarından çok medya ile zaman geçiren çocuklar ise maalesef izlememeleri gereken pek çok şeyle karşılaşabiliyorlar.

Her bir çocuk özeldir ve tıpkı her birinin ayrı bir bünyesi ve beslenme düzeni olması gerektiği gibi kişiye özel, ayrı bir medya düzeni, medya diyeti oluşturulması gereklidir. Özellikle ilk üç yaş evresinde çocukların tüm ekranlardan uzak tutulmaları gelecekteki sağlıkları açısından son derece önemlidir. Sonrasında nasıl ki anne sütü dışında bir beslenme düzenini kabul edemeyen bir bebek bünyesi varsa, çocuğun medya ile karşılaşması o kadar sınırlı ve seçici, besleyici olmalıdır. Medyayı bir beslenme biçimi olarak ele alacak olursak, medyadan akan ve çocuğa sızan bilgilerin son derece verimli, iyi rol modeller sunan, onların hazır olduğu, anlayabileceği bilgiler olması önemlidir. Küçük çocukların besinlerini küçük lokmalar halinde yutmaları gerektiği unutulmamalı, aşırı dozda medya ile karşılaşmalarının önü mutlaka kesilmelidir. Bu, yalnızca çocuğun medya ile karşılaştığı süre ve medya tipi ilgili bir korunma olarak görülebilir. Tıpkı besin zehirlenmesi yaşadığımız gibi medya zehirlenmeleri de yaşanabileceğini unutmamak gerekir.

Üç yaşından sonraki çocukları medya ile tanıştırırken, tıpkı doğanın zenginlikleri ve farklı besin biçimleri ile tanıştırır gibi hepsinden dengeli olarak yararlanabilecekleri bir ortam kurgulanması da önemlidir. Yalnızca tek yönlü bir beslenme biçimi asla önerilmez. Bu durumda, çocuğun örneğin radyoda müzik dinlemekten, kitap okumaya, kitaptan gazete ve dergiye, belli oranlarda televizyona ve bilgisayar ile cep telefonuna geçiş yapılabilmesi önemlidir. Her biri ile geçirilecek makul bir zaman birimi çocukların örneğin yalnızca belli bir tip yiyecek türüne odaklı bir yaşam oluşturmalarını engelleyecek, onların daha zengin ve çeşitli beslenmesini sağlayabilecektir.

Öte yandan, medyanın içeriğinin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Nasıl ki her bir çocuğun hangi besinlere alerjisi olduğunu ya da hangi vitaminlerin eksikliğini çektiğini bilmemiz, gözetmemiz gerekiyorsa, çocuk medya ilişkisini kurarken de tüm detayların göz önünde bulundurularak hareket edilmesi gereklidir. Örneğin, kimi çocuklar, dokunsaldır, kimileri ise görseldir. Bu durumda, görsel öğrenme kapasitesi daha yüksek bir çocuğun ekranlardan uzaklaştırılması, onunun öğrenmesinin önüne ket vurmak anlamına gelecektir. Kimi çocuk sürekli bir fiziksel etkinlik ihtiyacı içindedir, bu durumda onun radyo gibi bir eşlikçiye ihtiyacı olduğu söylenebilir. Çocuk ve medya ilişkisini düzenlerken, çocuğun kendine has karakterinin, cinsiyetinin, yaşının, günlük rutinlerinin, içinde yaşadığı evin, kardeş ve arkadaş sayısının, yaşam alanı ve oda düzeninin, kısacası fiziksel, sosyal, ekonomik ve diğer tüm şartların göz önünde bulundurulması gereklidir. Kimi çocuk öğrenmeyi tek bir dinleme ya da görme eyleminde gerçekleştiremeyebilir. Bu durumda, aynı bilgiyi defalarca yineleyip, daha farklı örnekler vererek anlaşılmasını sağlayabilecek bir medyaya ihtiyaç duyulabilir. Örneğin küçük çocukların reklamları sevmelerinin nedeni bu tür tekrarlarda bulunuyor olmalarıdır. Çocuk, çok uzun iletileri analayamayabilir ve her izlediğinde aslında iletinin farklı bir yerini daha iyi anlar ve kendince bir bütünlük oluşturur. Ya da iletinin gülmece öğeleri çocukların daha fazla ilgisini çeker ve onu güldürür, bunu taklit edebilmek için onu defalarca izlemesi gerekir. Bazı çocuklar ise daha çok etkileşim yardımıyla öğrenmeyi yeğleyebilir, onlar için de etkileşimli medya ürünlerinin geliştirilmesi, kullanılması doğru olacaktır. Bu tür medya, oyuncaklar arasında örneğin bir yerine basınca ağlayan, gülen, şarkı söyleyen bebeklerden tutun da yaşa göre seçilmiş güzel, eğlenceli, yararlı ve etkileşimli bilgisayar oyunları da değerlendirilebilir.

Çocuk ve medya konusunda yapılan çalışmalar, çocukların medyanın içeriklerini çok hızlı özümsediklerini, medyada gördükleri işittikleri gibi davranışlar geliştirmeye yüksek eğilimli olduklarını ve taklit yeteneklerinin çok yüksek olduğunu göstermektedir.

Her ne kadar çocukların medya iletişimleri sınırlı olsa ya da anne babaları tarafından belli bir zaman dilimi ile kısıtlansa da, çocuklar, ekranlarda gördüklerini unutmayan ve ekrandan kendilerine yansıyan yaşam deneyimlerini kendi yaşam deneyimleri kadar gerçek bir biçimde kendilerine katabilen bir etkilenim düzeyine sahiptir. Bu yüzden, medyadan çocuğa hangi kavram, anlam, değer, bilgi ve duyguların aktığını anne baba olarak mutlaka takip etmemiz, çocuğun duygu ve düşüncelerinin farkında olmamız gerekir.

Örneğin, biz çocuğumuzu bir saat yalnız bırakıp alışverişe gidip geldiğimizde onun yaşamında, iç dünyasında, kendine ve çevresine bakışında nelerine değiştiğini, neler olup bittiğini bilmezsek, aramızda bir mesafe oluşur. Bizim yokluğumuzda çocuğumuz kimbilir neler okudu, neler izledi, neler düşünüp hissetti bunu yakalayabilmemiz gereklidir. Tıpkı bir trene binip birkaç durak bizden uzaklaşmış gibi her seferinde, zaman içinde bu mesafeler o kadar artabilir ki, çocuk, içinde yaşadığı toplum, anne babası ve değerleri arasında inanılmaz uçurumlar ortaya çıkabilir. Bu yüzden, çocuğun hangi tip medya ile ne kadar zaman geçirdiği ve buradan çocuğun tam olarak ne aldığının aile tarafından kontrolü gereklidir. Son dönemlerde yapılan çalışmalar örneğin Kore dizileri ile çokça vakit geçiren ortaokul çocuklarının dünyayı farklı kavrayıp farklı değerler geliştirdiklerine ve içinde yaşadıkları gerçek dünyayı değil de dizi filmlerdeki karakterlerin gözünden dünyayı duyumsadıklarını ortaya koymaktadır. Yani, medyanın sunduğu gerçeklik, gerçek gerçekliğin yerini alabilmektedir.

Medya İle Geçirilen Süre, Sıklık ve Yoğunluk Önemlidir

Anne baba olarak çocukların hangi medya ile ne kadar zaman geçirdiği, ne kadar sıklık ve yoğunlukla bunlara odaklandığını kontrol edebilmek önemlidir. Burada, kurulmuş saat gibi, 'haydi değiştiriyoruz' demek yerine, çocuğun neden o medyaya bu kadar çok odaklandığını anlayabilmek önemlidir. Örneğin, tam filmin ortasında haydi artık yatağına git uyu demek, çocuk için haksızlıktır ve öfke, kızgınlık, asabiyet, hatta uykusuzluk gibi sonuçlar doğurabilir. Çocuğun fazlaca önem verdiği bir medyanın zaman içinde önemini kaybetmesi ya da yerini bir başkasına bırakması da mümkün olabilir; örneğin, kitap okumayı çok seven bir çocuğun daha sonra sesli kitaplara yönelmesi gibi. Her çocuğun medyaya yönelmesinin ardında yatan belirgin temel sebepler vardır. Yapmamız gereken medyanın kısıtlanması değil, bu medyaya yönelim sebeplerinin sorgulanması, olumsuz olanların ortadan kaldırılmasıdır. Bu arada, çocukların cep telefonları ile uyumalarına izin verilmemesi son derece önemlidir. Çünkü yine yapılan araştırmalar, çocukların yatak odalarına gittikten sonra gece geç vakitlere kadar uyumadan arkadaşları ile sosyal medya yolu ile haberleşip konuştuklarını ortaya koymaktadır. Medya söz konusu olduğunda, medyaya ayrılan zamanın çocuğun uykusunun yerini alması medyanın en önemli zararlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette, bu konuda öncelikle anne babaların çocuklara örnek olması gereklidir. Çocukların akşam dokuz buçuk gibi yatağa gitmeleri, sağlıklı gelişimleri için son derece önemlidir. Özellikle, okula ya da işe gitme zorunluluğunun olmadığı günlerde ortaya çıkan uyku düzensizliklerinin hızlıca normal düzene geçiş yapması ve sağlıklı hale gelmesi son derece önemlidir.

İçerik Önemlidir

Çocuğun medyada tükettiği içeriğini kontrolü önemlidir ve bu kontrol birkaç şekilde işimize yarayacaktır. Öncelikle, çocuğun uygun içerikle karşılaşıp karşılaşmadığının denetlenmesi açısından faydalı olacaktır. Çocukluk, yaşamının temelinin atıldığı, kurgulandığı bir dönemdim ve bu dönemde çocuğa ulaşan her bir bilgi son derece önemlidir. İnsanlar, günlük yaşamda kendilerine ulaşan bilgilerin 1/8'ini kendilerine katarlar ve neredeyse yaşamları boyunca bu bilgiyi kendi parçaları olarak benimseyebilirler. Bu noktada içeriğe değer verilmektedir. Bu yüzden çocuğa hangi tür medyanın ne tür bir içerik sunduğu son derece önemlidir. Eğer çocuğun hazır olmadığı bir içerik çocuğa hazırlıksız ve habersiz bir biçimde ulaşacak olursa, çocuklar bundan etkilenirler. Bu etkilenim, zaman zaman olumsuz etkileri yaşam boyu sürebilecek kadar kalıcı da olabilir. O yüzden, çocuğa ulaşabilecek içeriğin mutlaka aile bireyleri tarafından sağlıklı bir şekilde kontrol edilip onaylanmış bir içerik olması gerekmektedir.

İçerik Karşısındaki Tepki Önemlidir

Önemli olan bir diğer konu da, çocuğumuzun izlediği, okuduğu, deneyimlediği bir şey ile ilgili onun gözlemleyip onlunla konuştuğumuzda, onun bu içerik karşısındaki tepkisini ölçüp değerlendirmemizdir. Anlatılar yaşamın büyük bir bölümünde önemli bir rol oynar. Medya, bize anlatıları aktardığı için önemlidir. Ancak, medyanın oynadığı bu aracılık rolünde bazen sapmalarla karşılaşılabilir. Çünkü medya anlatıları hem daha cazip hem de daha erişilebilir ve hatta satılabilir hale getirmek amacıyla bazen gereğinden fazla abartarak sunabilmekte, takipçilerinin gözlerini boyayabilmektedir. Ender olarak bir haberi normal biçimde sunan medya, sonuçta, haberleri bazen sıradanlaştırarak, önemsizleştirerek ya da abartıp belli bir önem atfederek sunmayı seçer. Bu çerçevede çocuğumuzun izledikleri ile ilgili konuşmaları ve aktarımları çerçevesinde onun iletiyi doğru olarak anlayıp anlamadığını, sorgulayıp sorgulamadığını, anladığını anlatma biçimini değerlendirebilmiş oluruz. Çocuğun izlediği şeyi anlatabilme gücününe sahip olması son derece önemlidir. Çünkü tüm dünyada yapılan çalışmalar, sürekli ekran başında olmanın çocukların dil ve anlatım bozuklukları yaşayabileceğini, gördüğü, duyduğu şeyleri anlatmada, genelde, izlemiş olduğu medyayı aynen kopyalama eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuklar, bunu yaparken neden sonuç ilişkisi kurmadan yalnızca belli eylem ve sözcükleri tekrarlayan bir otomatiklikle hareket edebilirler. Bu da farkında olmadıkları kavram ve değerleri, önyargıları ve soyut düzlemledeki düşünceleri de kendilerine kattıkları anlamına gelmektedir. Çocuğun medyanın ikna gücünden etkilenmeden kendi bireysel görüşünü sürdürebilmesi de önemlidir. Çünkü her izlediğinden etkilenerek sürekli görüş ve değerlerini değiştiren bir çocuk sağlıklı gelişmiyor demektir.

İçeriğin Sorgulanması Önemlidir.

Çocukların karşılaştıkları iletilerden hangilerine odaklandıkları, anlatının hangi bölümünü daha yoğun yaşadıkları ya da bunları yakınlarıyla paylaşıp paylaşmadığı çok önemlidir. Çocukların izledikleri hakkında özgürce konuşabilmeleri ve anne babaların çocukları ile izlediklerini tartışabilmeleri bu yüzden son derece önemlidir. Örneğin, çocuk bir filmi izledikten sonra filmi analatabilmekte mi, ya da nasıl anlatmaktadır? Yaratıcılığını, düş gücünü kullanıp kendi sözcükleri ile mi aktarmaktadır yoksa filmdekiler gibi mi konuşmaktadır? Zihinsel algı sürecinde pek çok imge, doğrudan çocuğun bilinçaltına yerleşmekte olduğundan, çocuklar genelde edilgen bir biçimde bu iletileri alır, kodlar ve belleklerine yerleştirirler ancak bunlardan nasıl çıkarımlar yaptıklarını onlar söylemedikçe bilemeyiz. Çocuğun iletiyle karşılaştığında hangi eyleme ya da eylemlere daha çok odaklandığı ve olaylar arasında neden sonuç ilişkileri kurup kuramadığı da çok önemlidir. Çocuk,

anlatının farklı bölümlerini farklı odaklanmalarla izlemiş, belki bazılarını kaçrmış ya da yanlış anlamış ve bu yüzden çok farklı çıkarımlar, kurgular üretmiş olabilir. Daha da kötüsü, çocuk, yanlı, kışkırtıcı ya da önyargılı bir ileti ile karşılaşmış olabilir. İzleme sırasında ve sonrasında çocukla anne baba arasında yer alacak küçük diyaloglar, çocuğun ileti ile sağlıklı bir ilişki kurup kurmadığını sergileyebilir, onun iletiyi anlama ve anlatma düzeyi ile ilgili ipuçları sunabilir.

Çocuğunuzla izlediği bir şey hakkında konuşurken, izlediklerini yeterince anlayıp anlamadığını ölçebilir, izlediklerinin kabul edilebilir olup olmadığını sorgulamasını isteyebilirsiniz. Bu iletiden hareketle çocuğun dünyasında neyin değiştiğini, neyin önem kazandığını da sorgulayabilirsiniz. Ancak belki de en önemli geri bildirim, çocukların bu durumsallıktan ne çıkardıklarının belirlenmesidir. Yani, çocuklarınıza aynı durumda olduklarında kendilerinin ne yapacağını, aynı şekilde davranıp davramayacağını sorabilir, böylece onların kararları, yönelimleri, değerleri hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz.

Ailenin Medya Seçimi ve Çocuğun Medya Seçimi

Bu durum, aileniz içindeki medya seçiminin ne kadar önemli olduğunu vurgular niteliktedir. Sizin anne baba olarak yazılı kaynaklara mı, sözlü kaynaklara mı yoksa görüntüye mi güvendiğiniz konusunda çocuklarınız sizinle hiç paylaşmasalar da bir gözlem yapmaktadır. Bu yüzden, çocuğunuzun medya kullanımını sorgularken, kısıtlarken kendi medya kullanımınızı da mutlaka göz önünde bulundurup öz eleştiri yapmanız gerekir.

Bilgi dediğimiz işlevsel bellek yükü, nedense hep ikinci el, başkalarından edindiğimiz, asla kaynağına inemediğimiz ve takip edemediğimiz, elimizde tutup somutlaştıramadığımız bir biçimde devinmektedir. Bilgi, günümüzde, gerçek ve ham haliyle bulunamaz olmuştur. Medyadan akan bilginin ise gerçek bilgi ve deneyim olmadığını çok iyi bilmemiz gerekir. Bunun için çeşitli denemeler yapabilirsiniz. Örneğin, internetten aldığınız bir yemek, pasta, kek tarifini çocuğunuzla birlikte yapmaya çalışmanız ve sonucu internet ortamındaki görsellerle karşılaştırmanız önerilebilir. Böylelikle somut olan ile soyut arasındaki farkı, her şeyin medyadaki gibi olmayabileceğini çocuğunuzla birlikte deneyimlemiş olursunuz.

Çocuklar yapıları gereği, hareketli, müzikli, renkli, coşkulu anlatımları yeğleyebilir. Anne babanın ise medyanın daha çok didaktik ve öğretici yönüne odaklanması söz konusu olabilir. Bu açıdan bakılıdığında, çocuğun bilgisayar oyunu başında geçirdiği zamanı anne baba boşa geçmiş zaman olarak değerlendirebilir. Oysa çocuğun, sanal ortamda da olsa, oyuna ihtiyacı vardır. Yaşına ve gelişim özelliklerine uygun olduğu, içerikleri ve süreleri denetimli olduğu sürece bunların zararlı olmadıklarını vurgulamak gerekir. Hangi medyada yayınlanırsa yayınlansın, anlatı, insanları çeker. Bilgilendirme ölçütü önemli bir ölçüttür, ancak tek ölçüt değildir. Bireyler, toplumlar, eğlenceye de en az bilgilendirme kadar önem vermekte, uzmanlar, araştırmalar, oyunun insanı geliştirdiğini vurgulamaktadırlar.

Çocuğun Gündemi – Ailenin Gündemi – Medyanın Gündemi

Günümüz çocuklarının medya kullanımları yetişkinlerden çok daha farklı. Onlar medyayı gerçekten 'kullanıyorlar'. Örneğin çocuğunuz biraz sonra arkadaşının geleceğini söylediğinde, siz onun kapıyı çalacağını düşünebilirsiniz, o ise arkadaşının sanal ortamda ona bağlanacağını ve belki de görüntülü bir konuşma gerçekleştireceğini anlatmak istemektedir. Ya da o gün öğleden sonra bir arkadaşının doğum gününe katılacağını söylediğinde, siz onun nasıl gelip gideceği ile ilgili plan yaparken o 'sanal ortamdaki' bir doğum günü partisine 'canlı' olarak katılabilir ve gerçekten oradaymış gibi mutlu olabilir. Bu tür kavram ve anlam farklılıklarının aile içinde tartışma yaratmayacak şekilde çözülebilmesi gereklidir.

Bilginin yerine geçmesi ve belki de ondan daha fazla önemsenmesi nedeniyle "gündem" günümüzün sihirli sözcüklerinden ve önemli kavramlarından biri haline dönüşmüştür. Gündemi belirleyen bilgi akışı, iletişim biçimi, teknolojik altyapı kadar bireysel ve toplumsal farkındalık ile girişimcilik de günümüzde önem kazanmaya başlamıştır.

YENİ NORMAL

Dünyada gündeme gelen pandemi ve evde kısıtlı kalma durumları, en çok çocukları etkilemiştir denilebilir. Çocukların bu dönemde, hem anne babaları, arkadaşları, aile büyükleri için hem de ekranlarda gördükleri ve hiç tanımadıkları diğer insanlar için ednişelendiklerini ve ister istemez evdeki haberlere maruz kaldıklarını biliyoruz. Bu durum, çocukların iç dünyasında endişelere, kaygılara neden oldu ve bununla birlikte evde kısıtlı kalmaları onları tedirgin etti. Çocukların pek çoğu ekrandan akan görüntüler yüzünden kendini çaresiz hissetti ve bir yakınını kaybedebileceğini düşünerek güvensiz, korku dolu dakikalar yaşadı. Birçoğu da, günlük haber akışından kurtulmak için sosyal medyada arkadaşları ile görüşmeye başladı ve özellikle cep telefonu kullanabilme yaşında olanlar için bu daha da büyük bir tehlike taşımaktaydı. Çünkü, bu kanaldan, yani en yakınlarımızdan bize gelen haberlere inanma eğilimimiz daha fazla olduğundan, sosyal medya çocukların daha fazla asılsız haber ve sağlıklız bilgi ile karşılaşmasına neden oldu.

Çocuk için ölüm, yas, hastalık gibi konular hele hele bunlara en yakınlarının, en sevdiklerinin maruz kalabileceği düşüncesi onların minicik kalplerinde çok büyük kaygılar, korkular yarattı ve bunların bazılarının kalıcı olabileceği tehlikesi de sürmekte. Yeni Normal döneminde bizleri bekleyen önemli konulardan biri, yalnızlık, çaresizlik, ölüm korkusu, kaygı, endişe gibi sorunlarla hazırlıksız karşılaşan çocukların bunlara geliştirecekleri tepkilerle başetmek. Bunlarla başedebilmek, bunların bir süreliğine yaşanıp unutulan kavramlar olabilmesiyle mümkün. Aksi takdirde, yaşam boyu kalıcılaşan bir endişe ve kaygı sorunu olan çocuklarla başedilmesi gerekebilir.

Toksik Stresin Azaltılması - Aile Saati: Bilip dile getirememe, sezip çözememe, kendini sürekli çaresiz, güvensiz ve güçsüz hissetme durumu çocukta biriken ve toksik stres olarak adlandırılan rahatsız edici bir duruma yol açabilir. Aile, çocukta oluşan bu olumsuzlukların ortadan kaldırabileceği, ona güven ve rahatlama olanağı sunabilecek tek alandır. Birlikte zaman geçirilebilecek ve yapılacak etkinliklerin önceden belirlendiği bir aile zaman diliminin olması son derece önemlidir. Biraz sıkıntılı ve zorunlu da olsa, evde kalmanın, çocukların yetişkinlerle ortak paydalarını bulup ortaya çıkarabilmeleri için önemli bir zaman dilimi sunduğunu deneyimledik. Bu zaman dilimi, çocuklarla anne babaların birbirlerini daha iyi tanıyabilmeleri, birbirlerini keşfedebilmeleri, birbirlerine daha sıkı sarılabilmeleri ve ilgi alanlarını, kaygılarını, korkularını anlayabilmeleri için kullanılabildiğinde gerçekten çok önemli bir yakınlığın temelleri atılmış olur. Bunun en güzel tarafı, birlikte gerçekleştirilecek eylemlerin aile üyelerince uzlaşılmış olması ve tüm paydaşları mutlu etmesidir. Birlikte yürümek, birlikte yemek yapmak ya da alışverişe gitmek gibi sıradan etkinlikler çocuklar için çok değerlidir. Üstelik bu ortak etkinliklerin mutlaka ekranlardan uzak olması da gerekmez. Birlikte seçilen bir sinema ya da televizyon filmi izlenebilir, bir oyun oynanabilir. Ancak elbette açık havada yapılan etkinliklerin kesinlikle daha iyi geleceği bilinmelidir.

Anne-Baba İle Başbaşa: Çocuğun, normal yaşam düzeni içinde en çok özlediği şeylerin başında anne ve babası ile geçireceği zaman dilimi gelmektedir. Çocuğun hem anne-babayla birlikte hem de her biri ile ayrı ayrı zaman geçirmeye ihtiyacı olduğunu unutmamak gerekir. Özellikle çocuk sayısı birden fazla olan ailelerde, her bir çocuğa odaklanılan bir zaman dilimi ve ona özel tasarlanmış etkinlikler son derece önemlidir. Ayrıca, örneğin televizyon filmi

izlenmesi sırasında annenin ya da babanın yanında oturmak, belki elini tutmak, arada sırada durup konuşmak ve onun fikrini sormak, çocuğun hem kendine hem de anne-babasına güvenini tazelemesine yardımcı olacak eylemlerdir. Anne ve babasının ayrı ayrı ve koşulsuz ilgi ve sevgisini gören çocuklar, kendileri ile daha barışık, kendini değerli hisseden, yeterli gelişmiş dürtü ve becerilere sahip, sorunlarla sağlıklı bir şekilde başedebilme becerilerini geliştiren çocuklar olacaklardır. Kendilerine olan güvenleri artacağı için yaratıcılık, yöneticilik ve liderlik özellikleri gelişecek, stresle ve zorluklarla daha korku ve paniğe kapılmadan başedebileceklerdir.

Medya Denetimi: Evlerde kapalı kalınan süre içinde ekran kullanımı biraz kontrolden çıkmış olabilir. Bu yüzden çocuklar sürekli bir haber alma, takip etme alışkanlığı geliştirmiş ya da birşeyleri kaçırma korkusu geliştirmiş olabilirler. Çocukların artık endişelerinden arındırılması, kaygılarını korkularını unutması ve bu süreç çerçevesinde edinmiş oldukları kötü dijital alışkanlıklarından vazgeçmeleri gerekmektedir. Bu süreç içinde çocuğun medya ile yalnız başına bırakılmaması da son derece önemlidir. Ülkemizde ve dünyada olup biten gelişmelerin sürekli medyadan takip edildiği günleri unutarak, doğal yaşama geçişin, evin içinde sağlık iletişim kurulması, uyku ve ev içi etkinlik düzeninin yeniden kurulması ile mümkün olacağını unutmamak gerekir.

Medya Gündemi – Bizim Gündemimiz: Medya yetişkinleri ve çocukları gerçekçi bir biçimde ve bilinçli olarak bilgilendirebilmek için bir gündem oluşturur. Ancak bunun yanı sıra, bizim aile olarak kendimize ait bir gündemimiz olmalı ve bu gündem daha somut, daha öncelikli olmalıdır. Medyanın yaşamımızda belirli bir işlev yüklenmesini, belli kavramları aktarmada yardımcı olmasını beklerken, çocukların yanlış şeylere yönelmelerine, henüz hazır olmadıkları düşünce ve kavramlarla hatta siber zorbalıkla karşılaşmalarına neden olmayacak şekilde önlemlerin de alınmış olması gerekmekte. Medyanın korkutucu ve dikte edici gündeminden uzakta, biz aile içinde kendi gündemimizi oluşturabiliriz.

Örneğin, medyadan sunulan dışarı çıkma kısıtlamaları ya da el yıkama, maske takma eylemleri çocuk tarafından yeterince net anlaşılamamış olabilir. Bu yüzden, medyadan bağımsız olarak çocuğun aile tarafından da sağlıklı ve yaşına uygun bir biçimde bilgilendirilmesi gereklidir. Ancak bu bir korku ve baskı kültürü çerçevesinde gerçekleştirilmemelidir. Yani, dışarı çıkmanın neden yasak olduğu, elleri neden temiz tutmak gerektiği, kısıtlanan günlerde sokakta oynamanın getirebileceği zararlar çocuklara açıklıkla anlatılmalıdır. Böylelikle sağlıklı düşünce çerçevesinde şekillenen ve olumlu bir davranışa dönüşen bir gündem yaratılabilir.

Çocukların Birey Olarak Tanınması: Anne baba için en zor olanlardan biri çocuklarının bir birey olduğunun kavranmasıdır, çünkü anne babaya göre çocuk hep çocuktur. Oysa, yaşı kaç olursa olsun, her çocuğun kendine ait seçimleri ve istekleri vardır. Medya seçimleri de bunun bir parçasıdır. Onların yetişkin yerine koyularak düşüncelerinin alınması, değerlerinin sorgulanması çocukların özgüvenlerini arttırır, daha sağlıklı gelişmelerini sağlar. Medya ile ilgili bir seçim yaparken fazla kuralcı ve kendi seçiminizle ilgili ısrarcı bir tutum izlemek yerine çocuğunuza danışmayı, onunla birlikte farklı seçenekler belirlemeyi ve seçimi onunla birlikte yapmayı başarabilmek, paylaşabilmek daha olumlu sonuçlar verecektir.

İstediklerimiz – İstemediklerimiz: Çocuklar, yaşanan olağanüstü durum nedeniyle istemedikleri ve hazır olmadıkları pek çok görüntü ile karşılaştı. Evde ve kısıtlı olmanın üstelik haber almanın gerekli olduğu olağanüstü durumlarda, bir süreliğine buna katlanılmış olabilir ama artık çocukları yaşlarına uygun olmayan ses ve görüntülerden uzak tutulması gerekli olduğunu unutmamalıyız. Bu yüzden, herkesin evde olduğu bir dönemde, acaba dışarıda ne

oluyor sorusunu artık bir tarafa bırakmak gerekir. Gördüğünüz şey, somut bir şeydir, asıl korkulan ise görünmeyendir. Çocukların düş gücü ve sezgileri yetişkinlerden kat kat fazladır ve sürekli olarak dışarıda bizi ham yapmak için bekleyen canavarlar olacağını düşünüp kafalarından bir KÖTÜ DÜNYA SENDROMU yaratarak ve içe kapanabilirler. Böyle bir tehlike ile karşılaşmamak için, çocuklara bu durumun geçici bir süreç olduğu ve bir süre sonra herşeyin normale dönüleceği mutlaka anlatılmalıdır.

Medya Gerçeği Yansıtmaz: Çocuklar, dışarı çıkmanın kısıtlı ve korkutucu olduğu bir dönem yaşadılar ve doğal olarak kendileri, çevreleri ve dünya ile ilgili bilgileri, gerçekleri medyadan öğrenebileceklerini düşündüler. Ancak, biliyoruz ki, medya yalnızca gerçekleri göstermiyor, yanlı yayınlar, manipülasyonlar, asılsız haberlerle dolu bir ortamda olduklarını, medyanın kurgulanmış bir gerçekliği bize sunduğunu ne kadar erken öğrenirlerse o kadar iyi olur. Bu durumda anne babanın çocuğun yanında olarak olup biteni onunla ve onun dilinde, onun anlayabileceği şekilde paylaşması ve sorgulamayı öğretmesi, medya okuryazarlığı becerilerini geliştirmesi de gerekli.

Medya ve Hareket: Geçtiğimiz çeyrek yüzyılda medya, sürekli edilgenlikle ilintilendirildi ve medyanın izleyicileri hareketsiz, eylemsiz kıldığı iddia edildi. O dönem, medyanın da sürekli televizyon karşısında oturan ve kendisine sunulan programları izleyen bir izleyici tipine ihtiyacı vardı. Son dönem yeni medyanın getirdiği etkileşim ile insanların medya ile hareketlenebildiklerini, sosyalleştiklerini ve daha etkileşimli olduklarını görebiliyoruz. Çocukların, tam da yaşamlarında en çok hareketliliğe ihtiyaç duydukları dönemde fiziksel olarak dışarı çıkmalarının engellenmesi, yaratıcılıklarının engellenmesi anlamına gelmekteydi. Özetle söylemek gerekirse, çocuk için izlediği her şey yaşamın modelidir ve çocuk kendini buna uyumlandırmaya çalışır. Ama yanlış şeyler izlerse, yanlış bir modelleme yapar. Örneğin çocuk sürekli kaygı ve endişe dolu iletilerin devindiği bir evde sağlıklı düşünemez, sağlıklı gelişemez bu yüzden yetişkinlerin de medya kullanımlarına dikkat etmeleri gerekiyor.

Bu yeni dönemde, anne babaya düşen şey, çocuğun eksikliğini çektiği hareketliliği sunabilmek olmalı. Onun yaratıcılığını destekleyecek ortamın evin içinde yaratılması ve çocuğa hergün yeni bilgi ve beceri kazandırabilecek etkinlikler sunulması hedeflenmeli. Her bir çocuğun gelişim dönemine, duygusal ve fiziksel özelliklerine uygun tasarlanmış bu etkinlikleri anne babaları ile birlikte gerçekleştirmelerinden daha iyi ne olabilir. Bu ortamda kardeşlik ilişkileri de son derece önemli, büyük kardeşler daha küçük olanlar için, tıpkı anne babaları gibi rol model durumunda yer alabiliyor bu da onların gelişimi ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için mükemmel bir olanak anlamına geliyor. Ortak dinlenebilecek müzikler, muziplikler, şakalar, çocuğun yaşamın devam ettiğine ve olumsuzlukların biteceğine ilişkin inancını pekiştirmeli.

Medyanın Okullaşması: Bir süreliğine de olsa, medyanın gereğinden fazla ve yoğun bir biçimde kullanılması çocukların gelişiminde sorunlar yaratabilir. Çok fazla medyaya maruz kalmanın bir sonucu olarak azalan okuma becerisinden, konuşma yitiminden ve yok olan yaratıcılıktan söz edilebilir. Yavaşlayan fiziksel etkinlikler, isteksizlik, yeme bozuklukları gibi yan etkiler de oldukça kaygı vericidir. Medyanın daha farklı konumlandırıldığı bu dönemde ise, anne babaların davranışlarının sağlıklı ve tutarlı olabilmesi son derece önemli. Yani çocuğa bu dönemde yalnızca ders çalış yavrum demek yeterli değil, ailelerin belki de kötü bir okul performansına ve düşük notlara da hazırlıklı olmaları gerekli. Çünkü pek çok çocuk bağlanma yaşadığı arkadaşlarını, öğretmenlerini göremediği uzun bir dönem geçirdi. Yüreklerinde anne babalarını, en sevdikleri arkadaşlarını ve belki de evcil hayvanlarını kaybetme korkusu ile

yaşadılar. Çocuklar, anne babalarından uzak, kendilerine ait sosyal ilişkileri olan ve mahrem olan bir alandan alıkondular. Uzunca bir zaman anne babalarının istedikleri bir çocuk gibi davranmak ve bir türlü kendi gibi olamamak gibi bir sorunla karşılaştılar. Tüm bunların elbette bazı sonuçları olacaktır.

Üstelik, çocukların bugüne dek ekranları yalnızca bir boş zaman geçirme aracı olarak görmeleri söz konusuydu, ancak günümüzde ekranların bilgi alıp vermede daha etkin bir biçimde hatta okul ve sınıfın yerine geçebilecek şekilde kullanılabileceğini gördüler. Uzaktan eğitimle birlikte, onların küçücük dünyalarındaki öğretmenin okulun anlamı değişti; bilgiye erişebilir olmanın, kendilerini ve ilgilerini keşfetmenin, aradıklarını bulmanın sevincini yaşadılar. Kendilerini ekranlar aracılığı ile nasıl geliştirebileceklerini deneyimlediler. Televizyonlarının ve bilgisayarlarının başına geçtiklerinde, kendilerini belki de ilk kez ayrıcalıklı hissettiler, çünkü artık kumanda onların elindeydi.

Bu durum, eğitime olumsuz yaklaşımlardan çok olumlu katkılar sunan bir mucize olarak değerlendirilebilir. Bu yeni normalde, örgün eğitimde, okulda öğrenme konusunda sıkıntılar çekenlerin, sınıfta etkinliklere katılamayanların, çekingenlikleri olanların, akranları ile anlaşamadıkları için sınıf içindeki öğrenme olanaklarını iyi değerlendiremeyenlerin, bir diğer deyişle tüm dezavantajlı olanların daha avantajlı konuma geçtiği yeni bir düzen söz konusu. Bu noktada, uzaktan öğrenme sistemleri üzerinden kendini daha yakın ve ilgili hissettiği alanlarda kendilerini daha iyi geliştirebilecek olan çokyönlü öğrencilerle karşılacağı öngörülmekte. Bu dönem, çocukların gerçekten medya aracılığı ile kendi öğrenme sorumluluklarını aldıkları, ne istediğini bilen, seçici, daha sağlıklı ve bilinçli birer öğreniciye dönüştükleri bir dönem olacak. Çocuklar, yoğunlaştırılmış uzaktan eğitimlerle çok sayıda meslek kazanabileceklerini, farklı diller öğrenebileceklerini, dünyanın pek çok yerini ve müzesini, tarihsel alanlarını ziyaret edebileceklerini kavrayacaklar. Kendilerini daha iyi ifade edebilme olanakları geliştirebilecekler. Böylelikle, daha nitelikli bireylere dönüşürken, daha yüksek kaliteli ve sağlıklı bir düşünce, yaratıcılık ve iş gücü söz konusu olacak.